

ACADEMIA ROMÂNĂ

ACTIVITATEA CULTURALĂ

A LUI

CONSTANTIN VODĂ BRÂNCOVEANU

ȘI SCOPURILE ACADEMIEI ROMÂNE

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXVII.
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE.

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. și C. SFETEA

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1914.

37,961.

Prețul 20 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 . . . . . 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 . . . . . 2.—

Tom. XXI—XXX. — Desbaterile și Memoriile Academiei în 1898—1908.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 . . . . . 2.—

Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 . . . . . 5.—

• XXXI. — *Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 10.—

• XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910 . . . . . 5.—

• XXXII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 14.—

Știri despre veacul al XVIII-lea în țările noastre după corespondențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* . . . . . —50

Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812.

III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60

— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* . . . . . 2,—

Despre elementele cronologice în documentele românești, de *N. Docan* 1,20

Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol* . . . . . —50

Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de *N. Docan* . . . . . —60

Știri despre veacul al XVIII-lea în țările noastre după corespondențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* . . . . . —80

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti* 1,60

Marele spătar Ilie Țifescu și omorîrea lui Miron și Velișco Costin, de *I. Tanoviceanu* . . . . . —50

Luptele dela Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septembrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* . . . . . —50

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50

Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, *Dimitrie Ghițescu*, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* . . . . . —70

«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* . . . . . 1.—

Sociologia și socialismul, de *A. D. Xenopol* . . . . . —20

Despre metoda în științe și în istorie, de *A. D. Xenopol* . . . . . —20

Țara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . . —50

• XXXIII. — Desbaterile Academiei în 1910—1911 . . . . . 4.—

• XXXIII. — *Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 12.—

Francisc Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale ungurești și Românii, de *N. Iorga* . . . . . —40

Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* . . . . . —30

Două documente privitoare la revolta boierilor din țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de *Ioan Pușcariu* . . . . . —20

Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țările noastre, de *N. Iorga* . . . . . 1.—

Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de *N. Iorga* . . . . . —20

Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii, de *N. Iorga* . . . . . —40

Răscoala Seimenilor în potruva lui Mateiu Basarab, de *N. Iorga* . . . . . —30

Cevă despre ocupațiunea austriacă în anii 1789—1791, de *N. Iorga* . . . . . 1.—

Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de *D. A. Sturdza*:

— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856 . . . . . —40

— II. Anul 1856 1,20

— III. Anul 1857 1,60

— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iași și București. 1,60

— V. Anul 1858. Căimăcămia din Moldova a domnilor Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu . . . . . 1.—

Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească (influențe și conflicte), de *N. Iorga* . . . . . —20

Munții Tâmaș și Tămășel, de *Ioan Pușcariu* . . . . . —20

Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) și Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) și în Valahia Mare, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* . . . . . 1.—

ACTIVITATEA CULTURALĂ A LUI CONSTANTIN VODĂ BRÂNCOVEANU ȘI SCOPURILE ACADEMIEI ROMÂNE

DE

N. IORGA

Membru al Academiei Române.

Sedința dela 12 Septembrie 1914.

La 15 August trecut împlinindu-se două sute de ani dela masacrul, în Constantinopol, al lui Constantin Vodă Brâncoveanu și al celor patru fii ai săi, împreună cu fratele după mamă al Doamnei Marica, Ienachi Văcărescu, s'a făcut pretutindeni în România, și mai ales la biserica Sf. Gheorghe Nou, unde d-l Virgil Drăghiceanu a descoperit mormântul Voevodului-martir, slujbă de amintire pentru acela care n'a fost numai un dibaciu socotitor al vremilor, un mare ctitor de mănăstiri și biserici, până la Sudul Basarabiei, la Ismail și la Sf. Gheorghe din Galata, la Chalke în Insulele Principilor, întâiu loc de odihnă al trupului său măcelărit, unde s'au făcut rugăciuni pentru sufletele mucenicilor, dar tot odată și unul din cei mai mari patroni ai culturii românești, prin scris și tipar, cari au fost vreodată în neamul nostru.

Academia Română e astăzi cea mai înaltă formă în care se înfățișează asociația pentru atingerea scopurilor superioare ale acestei culturi naționale. Pe vremea Brâncoveanului astfel de tovarășii pentru ținte ideale nu se puteau întemeia între Români: doar Italia le avea în toate colțurile ei ca adunări de diletanți, cercuri de beletrști cari-și cetiau între sine producțiile; dela dânsa luase Franța lui Ludovic al XIII-lea modelul unei Academii care la 1700 nu împlinise măcar un veac; o Academie eră să dea Rusiei lui Petru cel Mare Dimitrie Cantemir, fugarul Domn al Moldovei. Dar, dacă sub marele stăpânitor român care a fost Constantin Vodă frunțași intelectuali ai boierimii și clerului erau îndemnați de Domnul însuș

să-și unească silințele pentru a duce mai departe, fixând-o în forme trainice, limba literară, pentru a păstra urmașilor amintirea faptelor îndeplinite, pentru a răspândi în lumea care cetia cunoștințe folosite, se poate zice că această muncă era o prevedere a celei ce, peste două veacuri, era să se desfășoare în Capitala de odinioară a Brâncoveanului, ajunsă reședința Regelui României, între acești păreți. Și, dacă lucrările bisericești tipărite la București chiar, la Târgoviște, la Buzău, la Snagov, la Râmnicu-Vâlci cu stema munteană în frunte erau larg răspândite în Moldova cea mare de pe vremuri, ca și în Ardealul unit pe atunci cu Țara-Românească, el și toate comitatele vecine, prin ierarhia religioasă, această faptă de unitate culturală e iarăși o pregătire a celor cu cari noi suntem tot mai mult datori. Ba chiar în trimeterea de cărți grecești și arabe, în împrumutarea de tipografi la Curtea lui Vactang din Tiflis și la aceea, din Alep, a Patriarhului Antiohiei, în legăturile culturale cu militantul cărturar ortodox Dosofteiu de Ierusalim și cu urmașul său, acea mare figură care a fost Hrisant Notara, în această *asociare* a erudiților din alte țări pe cari ocupațiile lor îi leagă, ori cu o parte oarecare din preocupările noastre culturale, din interesele noastre naționale, ori cu silințe științifice la cari colaborăm și noi, se poate vedea iarăși forma cea mai veche a acelor relații intelectuale cu lumea întreagă, cari azi sunt în sarcina Academiei noastre.

De aceea — și, cum vom vedea, nu numai de aceea — și aici se cuvine a se vorbi public, în cea dintâi adunare de după vacanță, de Constantin Basarab Brâncoveanu.

I.

Biblia din București, al cărui ispravnic a fost el ca Logofăt, fiind sortit ca ea să apară sub oblăduirea lui domnească, e o lucrare deosebită de toate cele cari au precedat-o prin aceea că pentru întâiaș dată textul era fixat în adevăr printr'o colaborație de mai mulți oameni competenți, cari aveau o misiune oficială, trebuind să dea o operă domnească. Nu cunoaștem mai bine pe Gherman de Nisa, Grecul cara a făcut, până la răposarea-i în cursul lucrului, revizia pe izvorul elinesc și «alte izvoade vechi», dar lângă el erau, și au rămas apoi singuri, «ai noștri oameni ai locului, nu numai pedepsiți întru a noastră limbă» — pentru întâiaș oară limba românească e socotită ca obiect de «pedepsire», de studiu —, «ce și de limba elinească având știință ca să o tălmăcească». Acci cari

se străduiră «foarte cu nevoie, pentru strîntarea limbii românești», ne sunt cunoscuți: se înseamnă la sfârșit că Biblia a fost «mai mult deslușită pre limba rumănească de cei mici și plecați dentru slugile Măriei Sale Șerban biv 2. logofăt u *επατ ερο* Radul Logofăt», Grecenii. Iar la cuvintele grele sfătuitorul, adesea consultat, a fost Constantin Cantacuzino, studentul dela Constantinopol, la «metohul Ierusalimului», cu Gherasim Cretanul și cu Dionisie, și dela Padova, autorul de versuri grecești politice la moartea părintelui său Postelnicul sugrumat la Snagov:

— Ένθάδε Κωνσταντίνος ἀγνώμων καίται ὀλέθρῳ (1) —,

corespondentul științific al contelui Marsigli, începătorul celei dintâi cronice a tuturor Românilor, cunoscătorul de turcește, care cită în scrisorile sale «spusele lui Ali-Efendi» în chiar limba originală (2), meșterul desăvârșit al frazelor elenice cu vorbe într'ales, rare, de cari sunt pline aceleași scrisori.

Biografia lui, pe care am schițat-o de atâtea ori — și în *Istoria literaturii românești în secolul al XVIII-lea* — nu mai trebuie făcută. Răposatul Ștefan Greceanu a scris vieața lui Radu Logofătul, din neamul său, căruia Prefața Bibliei îi dă ca ajutor, pomenindu-l înainte, ca mai în vrâstă, pe fratele său Șerban, viitor ginere al Brâncoveanului, dela care însă n'avem decât acea traducere în grecește a cronicei lui Stoica Ludescu pe care o pomeneste Cantemir în «Hronicul» său (3). De fapt, Radu a fost principalul lucrător al Bibliei, precum a fost — deși numele fratelui se păstrează la început — și la traducerea celui *Mărgăritar* (titlul interior) sau a celor *Mărgăritare* din 1691, ale lui Ioan Hrisostomul — se adaugă (4) și cuvinte ale altora, ale «multora sfinți și dascalii», ca Efrem Sirul, Simion Bogoslovul Nou, Damaschin Studitul, Teofan Monahul, Anastasie dela Muntele Sinai, Sf. Maxim, ba încă și «Istoria lui Dionisie ermonahulū, carele au sehästritū în schitulū Lavrii», traduși deci acum întâiaș dată —, cari sunt cea mai îndrăzneță încercare de a redă în românește texte eline de complicată retorică și de înaltă filozofie: o adevărată «eclogă» a celor mai frumoase predici. Și nu a celor de cetit în biserică, cerute deci de slujbă, ci a cuvântărilor cari se cetesc în răgaz acasă, sin-

(1) *Operele lui Constantin Cantacuzino*, ed. Iorga, București 1901, pp. 11-2.

(2) Legrand, *Recueil*, pp. 107-10, No. 45; Hurmuzaki, XIV, p. 517.

(3) V. Iorga, *Istoria literaturii românești în secolul al XVIII-lea*, I, p. 283.

(4) P. 133 și urm. Lipsește «colon-titlul» de «Mărgăritar».

guratec, pentru înălțarea sufletului și pentru formarea moravurilor. Numai un condeiu așa de încercat putea să se încumete a da în «limba proastă» și *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Nectarie de Ierusalim, care, lucrată în grabă, apărea în același an (1).

Om foarte învățat — și în latinește —, care, după cum se vede din Prefața Bibliei, cunoștea toate lucrările lui Ioan al VI-lea Cantacuzino, tâlcul Cântării Cântărilor, discuția cu un adversar musulman — dar nu și cronica aceluiaș —, apoi culegerile lui Cedren și Zonaras, cronica lui Chalkokondylas, din care scoate povestea lui «Danu, fecorul lui Băsarabă, Domn Țării-Rumânești», care era în stare să citeze operele lui Democrit, lui Platon și Aristotel, lui Demostene, lui Grigorie Teologul, lui Agapet și lui Fotie Patriarhul și să scoată din «leatopisețele ceale besericești» fabula creștinării Românilor de însuș «Sfântul Zlataust», pe care-l traduse, — el singur era în stare să dea, pentru Domnia Brâncoveanului, nu pagine răslețe, pline de anecdote personale, de priveliști văzute, de pătimișe învinuiri ca ale «logofătului latinesc» Radu Popescu, care scrie în tradiția lui Constantin Căpitănuș, ci niște «Anale» ale Domniei, la redactarea cărora nu se inspiră nici din panegiricele imperiale bizantine, ci mai curând din lucrări latine de acest fel, scrise an de an, ca, de pildă, «Annales Ferdinandeii». Cu mândrie intitulează el *istorie* această operă căreia nu i se putea pune alături nimic din scrierile cronicarilor munteni anteriori.

Șerban Greceanu e autorul unei prefețe la Evanghelia greco-română din 1693, precedată de «versurile politice», iscălite tot de el, de rigoare :

Fericirii Domni ai Țerii-Rumânești,
Luminate Doamne, firește te-au născut,

versuri asemenea cu acelea dela Biblia însăș :

Soarele, luna, gripsorul și corbul împreună,
Încă și spata cu buzduganul spre laudă se-adună,

pe cari le iscălește Radu. Și poate n'am greși dacă i-am atribui tot lui stihurile despre «gripsori, steme» și corbi dinaintea Evangheliei dela 1682 a lui Șerban-Vodă, în care opera de «îndreptare și așezare, precum umblă la cea olinească», o făcuse fratele însuș al Domnului, Iordachi Cantacuzino. Versuri în alt ritm, dar de acelaș fel, ca stil, sunt în Liturghia dela 1680, a cărei prefață, plină de

(1) Prefața dela *Mărgăritare*.

(2) Prefața la Cronică. Citează (Prefața Bibliei) și pe Strabon, Ptolemeu («Împăratul Eghiptului») și Eusebiu, ca și Pareneticele lui Vasile, și vorbește despre Ulila.

cuvinte grecești, e poate numai semnată de Mitropolitul Teodosie, ce se pare a fi fost un călugăr simplu. Și pe acelaș autor l-am recunoaște în dedicația, făcută pentru Varlaam, înaintașul lui Teodosie, la *Cheia înțeleșului* din 1678: nu un ucenic al lui Dosofteiu Moldoveanul, ale cărui versuri, contemporane, au putut să-l îndemne însă, ci mai curând al acelui Udriște Năsturel, cumnatul lui Mateiu Basarab, care, împreună cu parada erudiției sale slavone și grecești, adusese și moda acestor închinări versificate. Dar, cu toate încercările trudite ale acestuia, lui Șerban Greceanu i se poate recunoaște meritul de a fi dat, în versul după antic, de unsprezece, treisprezece și șaisprezece silabe, cele dintâi modele corecte dincoace de Milcov.

Cantacuzino Stolnicul, Radu și Șerban Greceanu, Iordachi Cantacuzino, mort după întoarcerea din solia sa la Viena, apoi Antim Ivireanul, ajuns episcop de Râmnic și Mitropolit, Filoteiu dela Athos, «Sfeatagorețul», traducătorul «Invățăturilor creștinești» și al «Florii Darurilor», formau, ca să zicem așa, Academia literară și istorică a Brâncoveanului, Domnul însuș, prin notițele de pe paginile «Foletului Novel», arătând că are în el pornirea de a însemna de-a dreptul faptele stăpânirii sale. Să ne amintim că din «Cronologia Tabelară» pe care am atribuit-o Cantacuzinului se vede cea dintâi întrebuițare a documentelor pentru scrierea istoriei, — documente aflătoare încă la mânăstiri, mai ales Cozia și Snagovul; ba chiar câte o inscripție, pe clopotul dela Cozia, pe mormântul lui Nicolae Alexandru Vodă, ca și când, pentru constatarea în 1552-3 a lui Mircea Ciobanul, se menționează aici: «piatra mormântului Udrii Doicescul (Oncescul?), după apa Ialomiții, care l-au trimes Mircea Voevod la Sneagov, de i-au tăiat capul ca și ale celorlalți boieri îngropați lângă el», și a Mitropolitului Serafim din aceeaș biserică. Și poeziile populare, baladele sunt pomenite, ca și izvorul acesta de informație documentar, în însuș leatopisețul Stolnicului (1).

---

(1) *Operele lui Constantin Cantacuzino*, pp. 31, 33, 35. Cf. Iorga, *Inscripții*, I, p. 158, no. 324. — Legătura cu Snagovul, oprirea șirului de documente la 1666 întăresc ipoteza că i se datorește Stolnicului Cronologia. Să semnalăm și arătarea originii Bălenilor, atunci puternici (pp. 24, 26-7), și a Leurdenilor, mai târziu fără nici o importanță (p. 26). V. p. 29: «chrisovulă la Știrbeiu»; cf. *Ist. lit. rom.*, I, p. 168 și nota relativă. Când se zice: «moșia Băileștii a dumnealui Brancoveanului» (p. 31), ne amintim că această moșie eră întărită Agăi Constantin la 1679 de Șerban Cantacuzino (*Studii și doc.*, V, pp. 304-7). Se citează și acte dela Sf. Gheorghe Vechiu din București, dela schitul Barbu (clădit la 1668-9), dela Simion Bărbierul, dela Mănăila Băiașul, etc. Boierii Mogoșești sunt din epoca lui Brâncoveanu (v. tabla la Ștefan Greceanu, l. c.).

Membri străini și corespondenți se adăugiau la această societate activă, ale cărei lucrări priviau în largă parte și întreg Răsăritul creștin, și mai ales acel de limbă greacă, Brâncoveanu având chiar un plan de prefacere a cărților de teologie eline în limba vulgară, plan pe care Patriarhul Calinic îl respinse ca nefiind compatibil cu tainica demnitate a Scripturii și a tuturor celor în legătură cu dânsa (1). Predicatorii Curții, un Abramios, un Maiota, profesorii școlii întemeiate de Domn la Sfântu-Sava din București, cu Sevastos Kymentul în frunte, prelați răsăriteni ocrotiți în jurul Scaunului domnesc, un Ioan sau Ieroteiu Comnenul, traducătorul în aplă al Vieții lui Ioan Cantacuzino și descriitorul frumusețelor divine ale Sfântului Munte, un Atanasie Patriarh de Antiohia, un Dosofteiu și un Ilirisant de Ierusalim făceau parte din acest cerc de erudiți exotici cari vedeau însă în Țara-Românească a doua patrie a lor (2). Și fiii Domnului se învățaseră a face discursuri de hram la sfinții tutelari, ba chiar Constantin traduse, prelucră, mai bine, scurtându-le, în câteva rânduri numai, «Viețile Paralele» ale lui Plutarh, — firește în limba profesorilor lor.

Această încordată muncă a unei întregi generații de scriitori a dus ea limba literară mai departe?

O comparație cu părțile din Scriptură ieșite mai înainte, în Moldova sau în Ardeal, ar dovedi, cred, pentru fiecare parte cea mai atentă revizie după originale, observarea mai de aproape a timpurilor verbale, înlesnirea legăturilor prin înlăturarea particulelor arhaice mai greoaie, înlocuirea prin termeni curenți a cuvintelor obsolete, — o precizare mai deplină, o mai perfectă mlădiere, o ținare în curent cu schimbările petrecute în limba vorbită. O mai puternică impresie o produce însă acest armonios stil brâncovenesc, ca să zic așa, în care, ca și în arhitectura brâncovenească, se adună în chip proporționat, dând o impresie de senină unitate, elemente împrumutate dintr'o lungă dezvoltare petrecută în toate părțile României, când străbate cineva paginile, deseori citate, ale predicilor lui Antim însuș (3), sau, pentru a da exemple mai puțin cunoscute,

(1) Hurmuzaki, XIV, p. 329 și urm., No., CCCXCI.

(2) V. Iorga, *Viața și Domnia lui Constantin-Vodă Brâncoveanu*, Vălenii-de-Munte 1914.

(3) V. *Ist. lit. rom.*, I, p. 33 și urm. și N. Dobrescu, *Antim Ivireanul*, în biblioteca «Steaua». O nouă ediție a «Didahiilor» lui Antim o începusem la Vălenii-de-Munte: ea a căzut prin totala lipsă de interes a publicului.

când frunzărește prin traducerea din Hrisostom și alți Părinți a Greceanului. De pildă în această desfășurare, plină de înțeleaptă tristeță, a zădărniciilor lumii: «Unde-s mantiile cele sclivisite și arătoase? Unde-s papucii cei frumoși și mîndri? Unde-s brînele cele de curea, ce se asemănă cu briele femeiești? Unde-s ostelelile așederii mai sus? Unde e masa cea cu multă cheltuială și frumoasă? ...Unde e atuncea mîndria și trufia noastră, cariî vom să stăpînim și să biruim? Unde-s chiliile cele mari și împodobite capiști, cămări luminoase de mirese? Unde e cinstea slugilor și poslușirile care gîndim că vom întrece pre ceialalți? Unde e risul cel neoprit și fără vreme? Unde-s cinările cele de sară și cu multe cheltuele? Unde mesele cu vorbele cele fără vreme? Unde atuncea numele cel mare? Unde e dragostea rudelor? Unde e mîndria mirenilor și a boiarilor, între cariî întâiî sint eu, ticălosul, care mă mîndresc și mă arăt cum aș fi mai mare decît alții?» Intrebări cari puteau răsări în August 1714 și în mintea osânditului la moarte din tainița celor Șapte Turnuri....

Și, când ne gîndim că tot acest lucru spornic, în care arta împodobii credința, se făcea în vremuri decît cari puține au fost mai grele în trecutul nostru — «aceste cumplite și peste tot turburate vremi», scrie Radu Greceanu, în prefața «Mărgăritarelor», la 1691 —, «acest pămînt acum năpădit cu tot felul de lumesco rău și nevoi, ca și alte țări călcate și pustiite de stricăcioasele oștiri ce vedem și auzim», Domnul «păzind țara cu cea desăvirșit înțelepciunea Măriei Sale și den naltă știință chivernisire, nu numai de răpirile celora ce amăgesc numele Creștinătății, ce și de prada cea grea și stricăciunea acelor asemenea cu fiarale Tătari» (1) —, respectul pentru silințele acestor oameni de un mare merit va crește și mai mult. Iar îndemnul venia delă Domnul însuș, în mijlocul cheltuelilor, grijilor și primejdiilor sale, căci, se spune în aceeaș prefață: «vedem și cunoaștem că toată nevoința și gîndul Măriei Tale este ca în pomenire veșnică bună faptă să lași și nemort nume să-ți ciștiği», și Greceanu adaugă, în acest loc, că, de au lucrat, au făcut-o, «nu den noi-ne, adevărul mărturisim, mișcat, ce den porunca prea-înnălțatului și prea-luminatului Domnului nostru Ioan Costandin Basarabă Voevod împinși sinteni». «Poruncit-ai mie, plecatei și micii slugi, să o prepuiî», scrie Logofătul Radu, vorbind de prefacerea operei lui Nectarie.

(1) Prefața *Triodului* din 1700.

II.

Tipăriturile brâncovenești, cari se împărțiau în dar, — «să se dea la pravoslavnicii în dar» — erau menite «rodului nostru rumănesc, atita scăzut și lipsit de multe, și ales den învățătură (1)», «spre folosul de obște al neamului românesc» (2), «neamului nostru romănesc și moldovenesc» (3), ba, mai mult, «la un norod întreg, celor den casă ai Besearicii noroade: Ruminilor, Moldovenilor și Ugrovlahilor (4)», adică *Românilor din Ungaria*.

Toate trele aceste ramuri ale Românimii erau reprezentate în această harnică lume a meșterilor de tipar, «îndreptătorilor» de «greșituri», «diorthositorilor». Intemeietorul tiparniței dela Buzău, unde a fost pus episcop, anume la margine, în hotarul Moldovei, era Mitrofan dela Bisericiani, ucenic al marelui Dosofteiu și următor al direcției acestuia de a da cuvântul lui Dumnezeu în limba de obște. Fugar de sub oblăduirea temută a lui Duca Vodă, acest om de muncă și de inițiativă, care-și învățase meșteșugul «multe locuri umblind și cu multă osteneală ciștigându-l (5)», adusese și pe alții cu dânsul sau îi momi la sine ca să-l ajute în tiparul pe care-l făcea cu mâinile lui, ziua și noaptea. La Evanghelia greco-românească din 1693, un Atanasie Moldoveanul face «nevoința și cea după puteare amînduror limbilor îndereptare» (6); peste câțiva ani, la 1698, întors în țara sa, el lucră la Iași pentru «Divanul» lui Dimitrie Cantemir, cu colegul Dionisie și cu ucenicii lor (7). Un Mihaiu Istvanovici, care se zicea *ὁ ἐξ Οὐγγροβλαχίας*, în sensul în care Ardeleni lui sunt numiți Ungrovlahi în prefața citată a Bibliei, se zice învățacel al «cinstitului părinte și dascal» Antim (8): îndată el va da în Ardealul său, deplorând tiparul «foarte vechi și tocit», *Chiriacodromiul* din 1699 (9), pentru ca, întors apoi în Țara-Românească, să fie trimis tocmai la Tiflis, unde zețuește cu litere georgiene obișnuitele versuri de ușurare ale meșterului care și-a isprăvit lucrul (10).

(1) Bianu și Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, p. 318.

(2) *Ibid.*, p. 323.

(3) *Ibid.*, p. 236.

(4) Prefața Bibliei.

(5) *Ibid.*, p. 400.

(6) *Ibid.*, p. 334.

(7) *Ibid.*, p. 365.

(8) *Ibid.*, p. 342.

(9) *Ibid.*, p. 376.

(10) Un «popa Iosif, tipograf, Rus», în Ardeal pe la 1700; *Studii și doc.*, XIII, p. 100, no. 294.

Eră deci lucru firesc și ca exemplare din aceste cărți să se răspândească, potrivit cu intențiile ctitorului (1), cu obârșia lucrătorilor și supraveghetorilor, asupra teritoriului românesc întreg, cum se răspândesc astăzi tipăriturile noastre privitoare la limba, la trecutul tuturor Românilor. Exemplarul meu din *Mărgăritare* poartă jos această notiță, contemporană cu publicarea: «Acestă sfântă carte ce să chiamă Zlataustă o amă dăruită popei Ioană dină Hațegă pentru a noastră pomenire», și el treceă dela «popa Ioană dină orașă Hațegă» la fiul său popa Dimitrie, care scrie în 1792. Alt exemplar se află la biserica din Orăștie (azi la Gimnaziul din Brad) (2). Am găsit adesea peste munți Evanghelia din 1697, Molitvelnicul din 1699, Mineiele din 1698, Triodul din 1700, Penticostariul și Psaltirea din 1701, Apostolul din 1704, Antologhiul slavon din 1705-6, Octoihul din 1700 (Buzău), cel din 1706 (Râmnic) și cel din 1712 (Târgoviște), foarte răspândit, Liturghiile — mai ales — și Molitvenicul din 1713 (deși eră cel ardelean din 1689), — pentru a vorbi numai de cărțile ce cad în Domnia însăș a Brâncoveanului, și nu de cele cari după 1714 pornesc din aceeaș impulsie. Și astăzi se poate ceti pe Triodul din biserica unită dela Berivoiul-Mic, în Țara Făgărașului, această însemnare: «Triod, carte de slujba sfintei adevăratei bisearecii Răsăritului, a pravoslavnicilor creștini, o închină și o dă dumnealui Costandin Cantacuzină Vel Stolnic bisearecii rumânești» (3). În Telechi-Recea făgărășeană, unde aveă parte de moșie Mihaiu Cantacuzino, *Penticostariul* din 1701 are această notiță: «Acest Penticostar, carte de slujba sfintei adevăratei Bisearecii Răsăritului» — atac împotriva uniților —, «în folosul pravoslavnicilor ei creștini o închină și o dă dumnealui Costandin Cantacuzino Vel Stolnic bisearecii rumânești de la satul Reacea cu Ținutul» (4). În sfârșit Zlatna are Evanghelia din 1697 care a fost — spune însuș vechiul proprietar, — «a Vlădicăi Athanasie, de postrig la călugărie» (5). Am între hârtiile mele chiar o însemnare a Brâncoveanului, desfăcută de pe una din cărțile bisericești atunci dăruite în Ardeal. În biserica făcută de el, la Făgăraș se mai vede Mineiul pe care mâna lui însăș, se pare, a însemnat: «La sfânta Mitropolie de la

(1) Pe vremea lui Șerban Vodă astfel de danii se făcuseră incidental, ca la Veștem și Tilișca, de Brancovești.

(2) Unul manuscris, din 1686, în biserica din Bungard; *Studii și doc.*, XIII, p. 72, no. 165.

(3) *Studii și doc.*, XIII, p. 54, no. 97.

(4) *Ibid.*, p. 157, no. 541.

(5) *Ibid.*, p. 211, no. 757.

Ardeal» (1). La Făgăraș el dăduse, de altfel, un întreg rând de cărți, din cari avem *Oftaiul* (2), iar din rândul cărților dela Sâmbăta-de-sus (schitului și bisericii de lemn), Octoihul, Biblia, dată egumenului Ioan, de loc din Pojorita (3), și Evanghelia din 1697, «dată de pomană de bun stăpânul nostru Io Costantin Basarab Brincoveanu Voevod» (4). Biblia dăruită, în 1692, de însuș Mitropolitul Teodosie lui Stoica Ludescu, cronicarul, cu însemnarea autografă a acestuia, e astăzi în marele sat de păstori, din munte, al Poienii (5). Mai multe sunt aceste cărți muntene în Țara Hațegului, și cu deosebire în Țara Oltului, unde, la Sâmbăta-de-sus, moșia Brâncoveanului, am găsit și o Psaltire manuscrisă, frumos scrisă de un călugăr dela schit, care pomenește pe Constantin Vodă, nu numai ca pe domnul pământului, ci, oarecum, ca pe Domnul țerii (6). Dar le găsim până la celalalt capăt al Ardealului, la Bistrița de pildă, unde se cântă după Octoihul cel de-al doilea, ieșit la Târgoviște, ori la Deva, unde se cetia Biblia lui Ștefan Vodă (7). Liturgia de Târgoviște se întrebuință la Apșa-de-mijloc și Apostolul din Buzău la Bacicoiel din Maramurăș. O Liturgie din 1713 trecu dela Șugătag la Giulești, unde se află încă. La 1720 o Evanghelie din 1693 se vindeă la Iod cu «bani gata» (azi la Săpința). La Strâmtura, un Molitvenic din 1713 arată că a fost cumpărat de preotul dela Bârsana dela cel din Șieu (8). Se înțelege deci cum s'a ajuns și acolo că Ștefan Cantacuzino, urmașul Brâncoveanului, să dea un potir bisericii maramurășene din Dragomirești (9).

Pe Evanghelia din 1697 un fecior de logofăt dela noi dădeă 3 lei și jumătate, și prin danie ea ajungea în satul ardelean Perjani (10). Erau și săteni de acolo cari veniau cu bani grei ca să cumpere în București cărți pe limba lor: astfel «Simeon din Banabic, snă

(1) *Ibid.*, p. 96, no. 266.

(2) *Ibid.*, p. 97, no. 270.

(3) *Ibid.*, p. 184, n-o 629; p. 186, n-o 640.

(4) *Ibid.*, p. 148, no. 631. Un altul scria pe Chiriacodromiul din 1699: «în zilele prea-luminatului Domnul (er) Ioan Costantin Voevod Basarab Brincoveanu, domnind până atunceca anî 24» (no. 630).

(5) *Ibid.*, p. 145, no. 492.

(6) V. la Apendice.

(7) *Ibid.*, la capitolele corespunzătoare.

(8) V. I. Bârlea, *Insemnări din bisericile Maramureșului*, București 1909. La Berbești se cetia dintr'un Molitvenic manuscris din 1693 (*ibid.*, p. 16, no. 50).

(9) *Studii și doc.*, XIII, p. 91, no. 252.

(10) *Ibid.*, p. 143, no. 479.

a lui Neagă-Ion», dădă 9 taleri, «banî drepți a mieî», în 1711, diaconului Manea, «când au fost Măria Sa Domn în Țara-Rumânească Io Costandin Basarab Voevod, fiind episcop la Rimnicul-de-sus chir Damaschin» (1). Avântul către scrisul românesc eră, de altfel, așa de mare, încât în 1702 popa Chirilă din Acîua traducea *el* un Antologhiu din slavonește (2), «pe înțelesul celor neînțelegători, nu numai celor proști, ce, mai tare și mai virtos, preuților căroră nu știu înțelegerea slovenească, — că noi, Rumîniî carîi sîntem în aceste Ținuturi amestecați printre alte limbi, sîntem ca trimbița, de o răsufală și nu-î înțelegem glasul ei; așa și tocmelile sfinților le auzim într'altă limbă și nici un folos nu luăm». Și adăugîa: «scris-am eu popa Chirilă dintr'Acîua, acest Mineiariu izbranic pre rumînie, ce să zice pre limba cea mai proastă» (3)./

Pentru a înțelege această răspîndire imbielsugată nu trebuie să uităm că tiparul din Alba-Iulia, care dăduse cărți așa de populare cum e Chiriadromiul din 1699, se prefăcuse, după o lungă întrerupere, în care materialul fu zălogit de Atanasie, în oficina unită a Blajului, ale cărei produse, cu toată impunerea oficială, cu toată oprirea cărților «eretice» de peste munți, erau respinse de cele mai multe biserici ardelenе și ungurene, lipsite de teasuri proprii. *Procurarea cărților de dincoace, care la început eră o bucurie națională, ajunse astfel a fi și o datorie confesională.*

Un Antologhiu brâncovenesc, pe care cumpărătorul îl detailează așa: «Mineaiu Mare cu Ofoih și cu obștă, cu Evanghelii și cu toate podoabele bisericii celei sufletești împodobit», eră plătit de călugărul-preot Ioasaf, de loc din Milea Ardealului și așezat la mănăstirea ardeleană Daia, cu «banî gata», menindu-l după moarte fiului Apostol și, în lipsa lui, «fraților mei carîi să află *în țara Moldovei, popa Petre, la țirg la Bacău*, alt frate, mai mic, în Țara Muntenească, lingă București, popa Ursachie» (4). Interesant ieromonah de peste munți care aveă doi frați preoți, unul în Țara-Românească, altul în Bacăul Moldovei! Pentru Moldova o cercetare mai întinsă prin cărțile de slujbă ale vechilor biserici de sate, ase-

(1) *Ibid.*, p. 105, no. 314.

(2) *Ibid.*, pp. 135-6, no. 446.

(3) *Ibid.*

(4) *Ibid.*, pp. 168-9, no. 580. Totuș Iosif vându cartea preotului din Viștea-de-jos, și azi ea se află la Săsciori.

menea cu aceea pe care am făcut-o noi și părintele Bârlea pentru cele de peste munți, n'a fost încă întreprinsă și, de alminterea, aici înlocuirea tipăriturilor de odinioară cu cele de azi s'a putut îndeplini prin oficialitatea bisericească a României, într'un chip mult mai întins. În Bucovina și Basarabia încălcea, cărțile de pe vremuri n'au fost cercetate de loc. Prin orașe produsele teascurilor brâncovenești au fost înlocuite cu acelea, mai târzii, ale tipografiei din Iași, cărți muntene aflându-se mai mult pentru vremea când aceiași Domni fanarioți se mutau neconținut de pe un Scaun pe altul. De aici frecvența Evangheliei, frumoasei Evanghelii muntene a lui Nicolae Mavrocordat, din 1723. Totuș la Sf. Ioan Botezătorul, «din Măji», din vechea Capitală a Moldovei splendida Evanghelie greco-română a lui Antim are însemnarea lui Nicolae Costin însuș, soț al fetei lui Duca Vodă cel bătrân, Ileana, că această carte, trimisă de Brâncoveanu chiar ginerelui său Constantin Duca, la 1694, a fost dăruită de acesta celui de mai sus cumnat al său, care, la rândul lui, o închină bisericii «făcută de strămoșul nostru Barnovschie Vodă», — prețioasă carte vrednică de a fi păstrată, într'o țară de adevărată cultură, între cele mai rari lucruri ale unui muzeu (1). La Sf. Sava, Molitvelnicul brâncovenesc este încă în ființă, la Tâlpă-lari se păstrează *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Radu Greceanu (2). Peste hotarul bucovinean, la Vatra Dornei se cetește încă din Psaltirea lui Constantin Vodă.

III.

Și sub alt raport însă Domnia aceasta îndelungată și rodnică poate, *trebuie* să intereseze Academia noastră.

Din tipăriturile lui Brâncoveanu aproape nici una nu lipsește din colecțiile noastre și ar trebui să se publice notițele manuscrite aflătoare pe exemplarele noastre. Documente dela dânsul avem în număr mare și printre cele mai frumos împodobite cu miniaturi, în frontispicii și inițiale, cari corespund florilor învoalte, stemelor cu «gripsorul» cantacuzinesc și «corbul» țerii — la «corb» se va fi ajuns prin opoziția cu acest «gripsor» —, chipurilor de îngeri în vesel stil italian și sfinți din imprimările muntene ale timpului: e absolut necesar să dăm, dacă nu acea reproducere în colorii care s'a încercat cu succes de «Societatea ortodoxă a femeilor române», într'o colecție recentă de cărți postale, măcar un album de copii

(1) *Studii și doc.*, XV, p. 137, no. 380.

(2) *Ibid.*, p. 216, no. 2.

în negru. Dar departamentul manuscriptelor are și unele, destul de multe, dintre acele cărți în cari se vedește meșteșugul de caligrafie al lui Antim și al școlii sale, și ele sunt printre cele cari au o mai mare valoare istorică.

Dacă n'avem decât într-o copie din 1777, legalizată de Mitropolitul Grigorie și de boierii Divanului, extrem de importantul «catastih de toate satele, cu Rumîni și moșiile, casele, viile, Țigani, ce avem și dela părinți, și am cumpărat și noi, care am împărțit copiilor noștri, după cum am socotit mai cu dreptul» — tipărit de noi și, pe urmă, mai complet, de Ștefan Greceanu, în ediția nouă a cronicii oficiale brâncovenești —, acest act întins, din care se vedește imensa avere teritorială a bogatului Domn, nu se păstrează decât în acest ms. nou al nostru, pe care-l datorim, ca multe alte neprețuite daruri, iubirii pentru Academie a d-lui D. A. Sturdza. O împrejurare fericită a adus însă la noi, dacă nu Condica Vistieriei ori aceea de hrisoave înregistrate, cari sunt amândouă la Arhivele Statului, măcar «Anatefterul, care s'a făcut în Vistierie» — de Șerban Greceanu și Marele Logofăt Iordachi Crețulescu, alt ginere domnesc, la 1695, — «să scrie toate dăjdile și orânduialele cîte iese în țară... și alte obiceiuri, vînzări de vămă și de pîrcălăbii și de dijmărituri și oierituri și de toate dăjdile și slujbele, precum să fac cărțile domnești a fleștecăreia slujbă»: în mare parte l-am dat în volumul V din *Studii și documente*. Inedită e, afară de note luate de unul și altul, strălucita operă de caligrafie a lui Antim, care dă «Catastihul de hrisoave de cărți, de zapise de toate moșiile sfîntei Mitropolii dela Tirgoviște și dela București» (1694): foaia de titlu e reproducusă în facsimile la N. Dobrescu, *Istoria Bisericii române*, și în lucrarea noastră recentă despre Brâncoveanu, p. 43. E nl. 671 din manuscriptele Academiei (1).

Din nenorocire s'a pierdut *Foletul Novel*, calendarul italian, tradus în românește și plin de note istorice autografe, pe care Grigore Brâncoveanu îl împrumutase lui Odobescu pentru ca aceste note să apară în volumul I din *Revista Română*. Două foi însă au scăpat, inedite, până ce le făcurăm loc în același volum V al «Studiilor și docu-

---

(1) Amintesc că nu ni s'a procurat încă acea copie după un ms. cu bogate figuri descoperit de d-l Șt. Berechet în biblioteca Academiei Teologice din Chiev, pe care o ceream aici. De curând d-l Șt. Mateescu, profesor în Râmnicu-Vâlcei, a semnalat că posedă în original o traducere a Apocalipsului de Antim (revista *Miron Costin* din Bărlad, ultimul nr.). S'a constatat însă, și după hârtie, că, deși frumos scrisă, e totuși o lucrare mult mai nouă.

mentelor», pp. 126-7 și 311, nota 1: una cuprinde fapte din Octombrie 1688, cealaltă câteva din 1707. Imi fac mustrare că n'am dat, publicându-le, o indicație destul de exactă pentru a le putea regăsi.

Dela M. Kogălniceanu, care-l găsisse la N. Istrati, avem, ca no. 180, prin cumpărare, exemplarul letopiseșului muntean «neoficial», pe care l-a scris însuș Antim, lucrând cu roșu nu numai titlurile, ci și numele Domnului său și ale Mitropoliților: opera lui Greceanu chiar e reprodușă în parte. Dar până și manuscriptul lui Radu Greceanu, cu capitolele discutabile din punctul de vedere al oportunității politice, în două versiuni, cea dela început, mai sinceră, și aceea pe care a cerut-o Brâncoveanu, se află la noi, în no. 548.

Aceasta fără a mai pomeni atâtea cărți de o însemnătate secundară, colaterală, în legătură cu această vreme de muncă și de gust: manuscriptul grecesc al lui Mulaimis, dedicat Stolnicului Constantin Cantacuzino, carnetul de student al aceluiaș Cantacuzino, pe care l-am tipărit în Operele lui, «cartea grea, veache și adusă de oștenii noștri ce au oștit cu Turcii la Beciu, când» —, spune Stolnicul, autorul notiței — «creștinătatea aū bătut toată puterea turcească și i-aū gonit cu mare rușine d'acolo, luându-li și toată avuția și armele», splendidul manuscript, grecesc și românesc, al Panegiricului lui Constantin cel Mare, alcătuit și închinat lui Vodă Brâncoveanu de Gherasim Patriarhul Alexandriei (1), însemnările unui boierinaș în serviciul Vornicului Șerban Cantacuzino și altele.

* * *

Incheiem cu o constatare plină de mângâiere pentru oricine lucrează în această lume în care, din tot ce suntem, rămâne numai ce am făcut, ce am făcut pentru alții. În vremi cumplite tronuri se dărâmă, cad capete cari au purtat cuca domnească, societăți întregi se turbură și decad, incultură și imoralitate se întind acolo unde a fost odată cinstita trudă pentru luminarea minților omenești. Ce e mai sfărămicios, mai supus pierderii de cei fără știință și distrugerii de cei fără pietate decât pagina subțire a cărții, orice adevăruri ar cuprinde și orice comori de artă s'ar fi așternut pe dânsa? Dar nu, când zidurile se sfarmă și oțelul se frânge, acel gingaș mijloc al nemuririi care e cartea se păstrează ca prin voința nebiruită a puterilor prin cari, între răutățile și trivialitățile vieții, suntem uneori idealști și buni și scriptura mântuită de primejdie vorbește la ceasul ei despre măreția și sfințenia lucrurilor cari au fost.

(1) V. Prefața, la Apendice.

A P E N D I C E

I.

Gherasim, cu mila lui D[u]mn[e]zău Papa și Patriarhul Alexandriei, și a tot Eghiptul, prea-blândului, prea-luminatului și prea-inălțatului D[o]mnu si ighemon Constandin Basarabă Voevodă, carel[e] cu blagocesteie oblăduiaște stăpânirea a toată Tara-Româniască, intru D[u]hul Sv[ă]n[t]u iubitului și prea-doritolui fiu al Umirenei Noastre, dar și toat[ă] buna nărocire și har apostolescu de la D[u]mn[e]zău, iar dela noi m[i]-l[oa]t[i]vă și bl[go]s[lo]venie).

Obiceii au, blagocesteie, prea-inălțate și prea-luminate D[oa]mne, ceia ce mergă pre căi delungate, cind li s-a întâmplă a treace pre lângă vre-o grădină, intră înlăuntru și nu s[ă] satură numai cu privirea, ce încă aleg și din flori, carele miroseau mai frumos, și dintr'acele unele pun înprejurul capului lor pentru frămseațe, altele pun la piept pentru veselire, iară altele țin în mânăle lor pentru mirosul, pare-mi-se cum că vor fi luind o mângăiere, și o odihnă oarecare dintru iale, și cu acea puțină zăbavă iară s-aș adăogi călătoria lor, indulcindu-s[ă] pre cale cu mirosul acelor flori. Aceasta socotind-o eu, plăcutu-mi-au ca să nu o instreinez, ce să fie ca o pildă acestui de prăznuire cuvânt, căci că și pre Măria Ta te văz că ești călătoriul acela, carel[e], dintr'aceste trecătoare și putrede ale aceștii lumii pămîntești, alergî, cu mare nevoie și pohtă ai dragostii ceii intru H[ri]sto[s], la ceale fără de moarte frumuseațe ale cerescului, și cugetând, zic, cum că puțin oarece te vei fi ostenit, căci că o am cunoscut aceasta dela singur Domnul nostru Is. Hs., carele o însămnă cînd era ostenit de călătorie, și ședea lângă puț, arătând neputința omului,—adecă, măcaru de iaste și nevoița Ta mare pentru darul Duhului, celui din lăuntru om, iar trupul e neputincios, pentru aceasta și la cea veache dare de lege învăța D[u]mn[e]zăul al tuturor, ceia ai Paștilor să fie toiază în mânăle lor, ca cum ar fi ostenind, și cu toiazul să s[ă] odihnească. Ce osteneala ta iaste, valurile și turburărilel[e] acestii lumești mări, carele nu sint singure, ce sint împreunate cu nevoi, și, cum am zice, cu greutăți nesuferite, ca niște nălțimi de valuri, și fortunî mari, și ploae reapede și pîiatră, și încă une ori să întâmplă și trăsnete de sigetile tunetelor, și, mai mult, căci că pururea îți[ă] ostenești cugetul ca să povățuești atîta mulțime de oameni ce ți s'au dat în socotială, ca să-ș poată chivernisi trupul cu ceale de triaba hrăniți, iar sufletul cu hrămirile ceale de sus. Pentru aceasta, văzînd eu această cale a Mării Tale, și dorind ca să o săvârșești cu bună nărocire, pentru ca să ți se dea cununa dreptății, intru prea luminata zi a plății, intru în svînta biserică a lui Hs., ca într'o lume mai de taină, și văzînd multe faliuri de grădini și izvoară de pururea curătoare, adecă pre svînții cei sădiți intru darul Duhului, dela un sv[ă]n[t]u foarte minunat și întocma cu apostolii, sau mai vîrtos și întocma cu ingerii, înpăratul Constandin, adun flori, ceale de minuni vreadnice ale lui fapte și lucruri, și înpletescu acestu cuvîntu ca un dar foarte lăudat, cu carele ne-

voescu să incununezu sfântul tău cap, pentru ca să să veselească inima ta întru mângâierea măntuinții sale, și faptele tale să mirosească ca mirul, pogorându-să cuvântul din cap spre barbă. Însă cu adevărat veselie și odihnă îți va da, căci că naștere a înțelepciuni a Împăratului Costandin, pre carea o ai iubit ca să-ți fie lui miriasă, să-ți fie dată din visteariul D[u]hului, ca să aibă tot faliul de blagorodie și petreacere împreună cu D[u]mn[e]zău, căci că stăpânitoriul tuturor întâiu o ai iubit pre Ia, și cuvânt ca acesta să cade întru inima ta, o prea-iubitul mieu întru Hs. fiu, una, pentru că multă datorie ai să auzi, și mult să povestești fără sații sfintele fapte aceluia Împărat ce-ți porți numele lui ca un veșmânt ales și te numești Costandin, alta pentru că am auzit de multe ori cuvinte bl[ag]ocestive din gura Mării Tal[e], pentru sfântă, cuviințata și de D[u]mn[e]zău temuta cucerințe a marelui Costandin, și nu pregetez a arătarea cum că pentru cucerința ce ai cătră svântu, ca cum o ai fi pohtind aceasta dela mine, alta pentru că am zis că multe înfloriri are cuvântul acesta al svântului, și așa iaste adevăratu, că într'acesta cuvânt vei vedea zidiuri[e] ceale mari ale întru tot fiolianului diavol, și a închinătorilor lui, și războaiele ci-au bătut vitiazul Costandin, și pierzările ce li-au făcut, biruințele și izbândeale ci-au rădicat asupra lor; aicea vei vedea izgonirile ereticilor, carele li-au făcut purtătorii de D[u]mn[e]zău părinți, cu ceale de bl[ag]oslovie ale lor dovediri, și luminata bl[ag]ocestie ai pravoslavie, carea mai vartos decât soarele au strălucit în toată ceriasca orânduială ai Bisearicii, cu cea dintru tot sufletul nevoiește a pravoslavnicului Costandin, puterile acei nebiruite și de viață făcătoare cruce, și d[u]mn[e]ziasca frică ci-au arătat spre dânsa singur biruitoriul acesta Împăratu, preacurata dragoste a Împărăteasii Elenii, și înălțările ceale cu multe laude al cerescului acestuia semnu. Și iară te mai învăț să primești acestu cuvânt cu multa politeță, căci că și eu, carele cu mila lui D[u]mn[e]zău stăpânescu cărina Bisearicii Alexandriianilor, și după smereniia neputinții mele păstorescu acea svintă turmă, m'am tras de dragostea cea fără de moarte ai suleteștii tal[e] sp[ă]senii, și l-am săvârșit cu multă osârdie, ca să înfrumusețez pre indoitul tău om, că cunosc bine că, deaca să va înrădacina, pentru bună primirea ta întru svintele tale mădulari, cu acesta, nu ca cu peri de aur a lui Sampson, căci că aceia s'au tăiat, și s'au stricat, ce cu rădăcinii ale Duhului Svintu, te vei arăta foarte bun, întru mare mulțime și vitiaz la războaie, și pururea vei fi dulce, pentru că n'are amărăciune împreunarea lui; pururea vei fi sănătos, pentru că n'are boală viața lui, ce veselie și bucurie, și te va păzi de vrăjmași, și te va întări de spre ceia ce te pândescu, slugă lui D[u]mn[e]zău curată te vei face, vrăjmașilor tăi cu bună îndrăznire le vei sta înpotriv[ă], și te vei arăta groaznic întru arătări, și în seamne, și cu odihnă vei povăui oamenii, și vei lăsa pe urmă nume fără de moarte, și pomenire veacnică celor ce vor fi în urma ta, și aceste svi[n]te înrădăcinări să vor face întru tine, cu rugăciunile acestuia ce să prăznuiaște, de D[u]mn[e]zău incununatul și marele Împărat Costandin, și incununările întru cinstitul tău cap, prin lunatele înfloriri acestuia sv[ă]ntu, și cu rugăciunile și bl[ag]o[s]loveniile Umireni Noastre, și așa, și cu un chip și cu altul, carele tot unul și acela singur iaste, te vei odihni în călătorie, și cu bună osârdie vei intra pre calea Înpărăjii de sus, căci că petreacerea noastră iaste în ceriuri, dintru carele și Măntuitorul așteptăm pre D[o]mn[u]l Is. Hs. Scrie înțeleptul Pavel cătră Filipicean: ce, de vrăame ce știu cum că ceale mirositoare dau miros mai mult celor ce sint aproape, iară și celor departe, după cum iaste delungarea locului, pe[n]tru aciasta pohtescu și mă rog D[o]mnulu D[u]mn[e]zău, mirosuri ca aceastea suletești, to[ți] cei de aproape ai Mării Tale să mirosească. Bl[ag]ocistiva și prea-luminata soția Ta și Doamna gospojda Maria, împreună cu to[ți] prea-luminații și de D[u]mn[e]zău dăruții ai voștri coconii, și bl[ag]ocistiva și'ntru

tôt plecata maică-ta dumneaei Balaşa (*sic*), şi prea-slăviţi tăi unchi, şi Cantacuzineştii, prea-înțeleptul şi întru tot vestitul Constandin, mai dennainte Marele-Stolnic, carele cu frumuseaţele ai prea-înțeleptii şi d[u]mneză[e]ştii lui înțelepciuni luminează toată poliția, şi bună înzilita ai d[u]mn[e]zăeştii ei străluciri, fietecarele ce să apropie la înbunătăţatele lui petreaceri, cu mare saţiū o dobândeaste, şi prea-slăviţi şi aleşi lui fraţi, Mihaiū Marele-Spătariū, şi tot cel mai de aproape şi de bună bl[a]gorodie al vostru niam, şi cu toată adunaria a marilor boiari, aceluī de D[u]mn[e]zăū priimit Sfat, înpreună cu cinstitele lor soţiī şi coconī, încă şi cei de departe, adecă ceealalţi cinstiţi[i] boiari aceluī de denafară svântū Sfat, înpreună cu cinstitele lor case, şi încă loc mai iaste, şi încă bl[ago]s[lo]venie mai iaste, carea poate mai multi lungime de loc să ajungă de cât razele soarelui. Pentr'aciasta şi bl[ago]s[lo]veniile aciastea întărindu-se cu bl[a]goştivele puteri ale prea-svântului marelui Constandin, să dea miros bun cu darul D[u]hului, în toate locurile tale, în oraşe şi în sate, în svintele mănăstiri şi în bisearici, şi începătoriului Bisearicilor, prea-svântul Mitropolit al Ungro-Vlahiei chir Theodosie, întru D[u]hul Svântū al nostru iubit frate şi înpreună slujitoriū, înpreună cu de D[u]mn[e]zăū iubitoriī Episc[o]pi şi cu toată biseriāasca svānta ciată, şi cu alalţi cu toţi[i] pravoslavnicii, bogat[i] şi seraci, slăviţi[i] şi neslăviţi[i], tineri şi bătrāni, mici şi mari, bărbaţi[i] şi femei, şi coconī, pre toţi[i] următori ſie să-i tragi înpreună[i] întru luminanatele acealia lăcaşe, întru veacnicele odihne, cāntānd şi bine lāudānd pre D[u]mn[e]zāū în veaci, amin.

(Ms. al Academiei Romāne.)

No. 766.

II.

Sfârşit şi lui Dumnezeuū laudă.

Acastă sf[ă]ntă şi dumnezăiască Psaltire o am scris eū, popa Bucur din Sibāta-de-sus, în zilele[e] prea-luminatului şi innălţatului Domnu Io Costandin B. Bās[ă]rab Voevod, Domnul Ţărăi-Rumāneşti, şi o am scris aiē, în Sinbāta-de-sus, Ap[rilie] 19, lt. 7219 [1711].

Analele Academiei Române.

L. B.

Tom. XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912.	4.—
» XXXIV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Breaslă Blănarilor din Botoșani, Catastihul și actele ei, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului Frumos. — II. Din viața moșnenilor vieri ai ținutului Săcuie- nilor, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> :	1.—
— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iași	1.—
— VII. Anul 1858 Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu și Ioan A. Filipescu și influența precumpănitoare a Adunării Elective din Iași asupra Adună- rii Elective din București	1,60
Turburări revoluționare în Țara-Românească între anii 1840—1843, de <i>Ioan C. Filitti</i>	1.—
Contribuții la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamțului. — II. Bălinești, de <i>N. Iorga</i>	—,40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de <i>I. Bogdan</i>	—,50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de <i>Vasile Pârvan</i>	5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 Octombrie 1857, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> , I	—,40
— II.	—,80
— III.	—,70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Gheorghe Asachi ca tipograf și editor — după Catalogul lui din 1847, — de <i>N. Iorga</i>	—,60
Politica Austriei față de Unire. — I. Înainte de Conferințele din Paris, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un ofițer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note, — de <i>N. Iorga</i>	—,20
Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți, de <i>D. A. Sturdza</i>	2.—
Notă despre un studiu al d-lui Millet, de <i>I. Kalinderu</i>	—,20
Insemnătatea ținuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor și pentru folclorul românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Norma ponderală dela Perinthus, de <i>M. C. Sutu</i>	—,20
Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Împăratului Leopold I din anul 1701, de <i>I. Ursu</i>	—,30
Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII, de <i>Dr. Silviu Dragomir</i>	2.—
Memorii despre documentele cartografice privitoare la războiul din 1787—1791, de <i>N. Docan</i>	1,20
» XXXV.—Desbaterile Academiei în 1912—1913	5.—
» XXXV.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	8.—
Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiților străini în Moldova, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Din ținuturile pierdute. Boieri și răzeși în Bucovina și Basa- rabia în cele dintâi decenii după anexare, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Câteva știri nouă privitoare la Istoria Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galațion, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Barbu Știrbei ca educator, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Insemnătatea lucrărilor Comisiunii europene dela gurile Dunărei, 1856 la 1912, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> , I, 1856 la 1866	—,30
— II. 1866—1905	—,50
— III. 1894—1912	1.—
Patrahirul lui Alexandru cel Bun: Cel dintâiu chip de Domn ro- mân, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Ucraina moldovenească, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Monete inedite din orașele noastre pontice, de <i>M. C. Sutu</i>	—,50
Condițiunile de politică generală în cari s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV—XV, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Două tradiții istorice în Balcani: a Italiei și a Românilor, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Bătăliile dela Gwozdziec și Obertyn (1531), de <i>I. Ursu</i>	—,50
Descoperiri nouă în Seythia minor, de <i>V. Pârvan</i>	2.—
Ideile de legi și de prevedere, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Principele ardelean Acațiu Baresai și Mitropolitul Sava Brancovici, de <i>Dr. Ioan Lupas</i>	—,30

Analele Academiei Române.

	L. B.
Tom. XXXVI.—Desbaterile Academiei în 1913—1914	5.—
XXXVI.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Armenii și Românii: O paralelă istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Știri nouă din Dacia Malvensis, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Privilegiul lui Mohammed al II-lea pentru Pera (1-iu Iunie 1453), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Castrul dela Poiana și drumul roman prin Moldova de jos, de <i>Vasile Pârvan</i>	1.—
Ostași dela Prut cu un nou act dela Alexandru cel Bun.—Răzeși romașcani, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Ceva despre Episcopul maramurășan Iosif Stoica.—Câteva frag- mente de vechi Cazanii românești, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Istoria Evreilor în țările noastre, de <i>N. Iorga</i>	—,4
Vasile Lupu ca următor al Împăraților de răsărit în tutelarea pa- triarhiei de Constantinopole și a Bisericii ortodoxe, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Clopotul dăruit de Caragheorghe, întemeietorul Serbiei, bisericii satului Topola (1811), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Cetatea Ulmetum, II 1. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	3.—
Cetatea Ulmetum, II 2. Descoperirile campaniei a doua și a treia de săpături din anii 1912 și 1913, de <i>Vasile Pârvan</i>	2.—
Dela Cetatea Tropaeum-Adamclisi: Basilica-cisternă. Studiu arheo- logic, de <i>G. Murnu</i>	1.—
Două inscripții nouă găsite la Mănăstirea Bistrița (Neamț), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Muntele Athos în legătură cu țările noastre, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Din influențele politice europene asupra Istoriei noastre (Moise Vodă, 1529 Martie—1530 August), de <i>I. Ursu</i>	—,20
Steagul lui Mihnea Vodă Radul în muzeul istoric din Belgrad, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Explorațiuni austriace pe Dunăre la sfârșitul veacului al XVIII-lea, de <i>N. Docan</i>	2.—
Contribuții documentare la Istoria Olteniei în veacul al XIX-lea, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Nifon II, Patriarhul Constantinopolului, de <i>Diaconul Dr. Nic. M.</i> <i>Popescu</i>	—,80
Renegați în trecutul țărilor noastre și al neamului românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Sedința Academiei Române dela 1 Maiu 1914, de <i>D. A. Sturdza</i>	—,60
Fundațiuni religioase ale Domnilor Români în Orient, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Fundațiunile Domnilor Români în Epir, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un act românesc privitor la începătorul culturii bulgare Dr. Ve- ron, de <i>N. Iorga</i>	—,20
O hartă a Țerii-Românești din c. 1780 și un geograf dobrogean, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Nouă documente basarabene, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Situațiunea internațională a Principatului Țerii-Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688), de <i>Ioan Radonić</i>	—,30
Correspondența Domnilor și Boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828, de <i>Ioan C. Filitti</i>	—,50
Stălpul lui Mihail Racoviță Vv, în Bucovina, de <i>Teodor V. Ste- fanelli</i>	—,50
Veneția în Marea Neagră, I: Dobrotici, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Veneția în Marea Neagră, II: Legături cu Turcii și cu creștinii din Balcani dela lupta dela Cosovo până la cea dela Nicopole (1389—96), de <i>N. Iorga</i>	—,50
Tom. XXXVII.—Desbaterile Academiei în 1914—1915	(Sub presă).
XXXVII.— <i>Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	(Sub presă).
Veneția în Marea Neagră, III: Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al desvoltării lor, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Pilda bunilor Domni din trecut față de școala românească, de <i>N.</i> <i>Iorga</i>	1,50
Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, de <i>N. Iorga</i>	1,50